

1. העיון במקרא

כאמור לעיל, הלימוד צריך להיות צמוד למקרא, ועל כן נראה לנו שיש להתחיל בעיון במקרא. וכאן נוסף: נראה לנו שהקריאה הראשונה על פי רוב צריכה להיות על ידי המורה, וזו מן הראוי שתהא, ככל שאפשר, קריאה חוייתית.

קריאה טובה של המורה, לא זו בלבד שתסייע להבנת התוכן של הפסוקים אלא אף תסייע להבנת הדמויות הפועלות והאירועים הנידונים בהם.²

היטלנו על הלומד שלוש משימות, ומן הראוי שמילוי המשימות יהיה לאחר קריאת המורה. תחילה מתבקש הלומד לעיין היטב, ושוב לעשות זאת בקריאה דמומה, ורק לאחר מכן יציג שאלות העולות על דעתו.

על פירושי מלים, כגון "ונכרכו בך" או "והיה ברכה", יעיין התלמיד במילון מקראי, או בפרשנים על דרך הפשט.

פירושים של ביטויים כגון "ואת הנפש אשר עשו בחרן" או "ויקרא בשם ה'", יידונו בכיתה. ויש לדון בעיקר בביטויים שחז"ל ידרשו אותם, ביטויים אשר יידונו במסגרת יחידת ההוראה שלנו.

יש להניח בוודאות שביטויים אלו כבר נלמדו במסגרת השיעור בתנ"ך, ומשום כך אנו סבורים שיש להורות מדרש ומקרא בדרך אינטגרטיבית. לכן יש להקפיד בתחילה לעמוד על הפשט בלבד.

השאלות העיקריות המחקשות הן כגון השאלות הבאות:

מה קרה לאברהם עד הגיעו לגיל שבעים וחמש? [שכן כתוב: "ואברהם בן חמש ושבעים

שנה בצאתו מחרן" – בראשית י, ד]

מדוע יצאה משפחת תרח מחרן ללכת ארצה כנען? ומדוע נשאר בחרן?

מדוע ה' אמר לאברהם לעזוב את חרן ואת משפחתו?

מדוע ה' לא אמר לאברהם בבירור לאן עליו ללכת?

מדוע הלך אברהם לכנען דווקא?

שאלות אלו ואחרות מופיעות באגדה ובמדרש, אבל עלינו להרגיל את התלמיד לשאול כרי לעבור את מה שעבר הדרשן וכרי להבין את הדרשות; לימוד זה יעורר עניין.

זאת ועוד: ביקשנו מן הלומד לענות תחילה על פי דעתו, גם כדי לפתח את חשיבתו, וגם כדי להכינו לקראת הדרשות. יש להיות ערים לעובדה שחלק ניכר מן התלמידים למדו דרשות במסגרת פירושו של רש"י, לכן יש לעמוד גם על הפשט, שכן רבים מתייחסים גם אל דרשות שמביא רש"י כאילו הן פשוטו של מקרא.³

הלומד נשאל אם יכול הוא להשיב על השאלות באמצעות מקורות אחרים במקרא – יש המכנים זאת בשם: "פרשנות פנים-מקראית". כידוע, זו דרכה של כל פרשנות, ולא רק במקרא, אבל היא מאפיינת את הפרשנות למקרא בכלל ואת המדרש בפרט עקב האמונה בתורה מן השמים ועקב האמונה באחדות המקרא.⁴ יחד עם זאת יש לזכור שלא תמיד, בלשון המעטה, הקישור במדרש נעשה בדרך רצינגלית ועל כן קשה לתלמידינו לקבל דרשות רבות ולעיתים הם מתייחסים אליהן כזילזול מופגן, וזאת בעיקר משום שהם אינם יודעים את דרכי המדרש ואת מטרותיו.

כאשר לפרשנות פנים-מקראית במקרה שלנו: דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר. כלומר, ישנם מקורות רבים שניתן ללמוד מהם מדוע נבחר אברהם, שהם בבחינת "סופו מוכיח על תחילתו". חלקם הגדול של מקורות אלו הוא מתוך קדושתו של אברהם המסופרים בספר בראשית – בין השאר: הפסוקים שהבאנו בעמוד ראשון כמוטו לעיונו, והפסוקים שהובאו בפרקי הנושא. פסוקים אלה יסבירו כמה זכה אברהם שהוטלו עליו המשימות שמדובר עליהן בספר בראשית.

3 במסגרת לימודנו נביא את פירושי רש"י, במיוחד אלו המביאים גם פשוטו של מקרא וגם מדרשו. לימוד מקרא עם רש"י, הרווח ביותר בבתי הספר שלנו, מחייבנו אפוא ללמד את התלמידינו ללמוד את דרכי המדרש ומקורותיו מחד, ומאידך – מחזק את הנישה שלפיה יש ללמד מדרש ומקרא בדרך אינטגרטיבית, כמוכח בהבחנה בין פשט ובין רש"י. וראה מאמרי: "להוראת מרשי אגדה של רש"י", מים מדלי, שנתן המכללה האקדמית הדתית למורים ע"ש רא"מ ליפשיץ, ירושלים תשס"א.

4 ראה יונה פרנקל, דרכי האגדה והמדרש, כרך א פרק ז [עמ' 163-196].

2 מנסיונו של כותב שורות אלה: מורים רבים אינם עושים זאת אם משום שהם סבורים ששיעור הוא לא משחק או הצגה, אם משום שהם סבורים שקריאה יכשה היא יותר "מרעית" יותר רצינית, אם משום שהם אינם מאומנים בכך, וחלקם סבורים שהם אף אינם מסוגלים לכך. ולא היא: הלומדים ככל הגילים, לרבות מבוגרים, אוהבים לשמוע קריאה טובה.